

יום א' כ"ט אלול תשע"ה

הלכות תפלין סימן לח

באר הגולה 132

מלאכתן בשעת קריאת שמע ותפלה (כו) * אז פטורין מקריאת שמע ותפלה ותפלין, (כח) * דכל העוסק במצוה פטור ממצוה (ט) אחרת (כט) * אם צריך לטרוח אחר האחרת, אבל אם יכול לעשות שתיים פאחת בלא טרוח יעשה שתיים (הגהת אשרי בשם א"ז ור"ן פ' הישון): ט (י) (ל) * מצטער ומי (לא) שאין דעתו מושבת (יא) עליו ויכונה פטור, כמפני שאסור להסיח דעתו מהם: י * להקורא (יג) (יב) (לב) בתורה (לג) פטור (לד) מהנחת תפלין כל היום, זולת בשעת קריאת שמע ותפלה: יא מלא יחליץ תפלין (לה) בפני רבו, יאלץ יפנה לצד אחר (לו) מפני אימתו ויחליץ שלא (גי) בפניו: יב הנה צריך לתפלין ומזוזה ואין ידו משגת לקנות

באר היטב

כדי להשתמר לא מקרי עוסק במצוה, מ"א: (ט) אחרת, כל זה מורי שפיר התחיל לכתב קדם שהגיע זמן ק"ש, אבל משהגיע אסור להתחיל, עין סימן עב ס"ב: (י) מצטער, אפלו מפני הצנה, מנ"א אברהם: (יא) עליו, דקא קשא"א לו לישב דעתו, ב"ח: (יג) בתורה, אבל העוסק בגמרא אפשר דלא מפטר, עין ב"י: (גי) בפניו, ולא יחליץ ה"א"ר ע"ש, וכש"ן כתב ג"כ בשם ספר דרך הפלך דלא כמחריט"ן: (יב) בתורה.

משנה ברורה

ואי אפשר לו להמתין עד שהסופר או התגר יקום מצוה אחת שפאה לידו כגון הנחת תפלין או קריאת שמע והוא הדין שאר כל המצוות, על-כן מותר לכתב ולמכר לזה אף-על-פי ששל-ידיו יעבר זמן המצוה [לבוש], ועין בבאורי הלכה: (כו) אז פטורין וכו'. ומורי שפיר התחיל לכתב קדם שהגיע זמן קריאת שמע, אבל משהגיע הזמן אסור להתחיל לכתב, כמו שכתוב סימן עב סעיף ב, כן כתב המגן אברהם. אכן לפי מה שצינו מתחלה בשם הלבוש שהקונה צריך לעבר בים או בשניא ואי אפשר לו להמתין עד שהסופר יקום קריאת שמע ותפלה, פשוט דלכלי עלמא מותר הסופר לעשות לו מלאכתו אם הוא משער שישאר לו זמן לקרות, ואם יוכל לקרא פרשה אחת מקדם יקרא: (כח) דכל העוסק וכו'. ודוקא עוסק במצוה, כגון בשעה שהוא לובש התפלין או עוסק בתקוני האברה כגון לשטח לצדקה או להשיב לבצעלה וכל כהא גונא²², אבל בשעה שהוא מקים מצוה, כגון שהוא כבר לבוש תפלין, או שומר אברה שהיא מנחת קבר בחבתו וכל כהא גונא, אף-על-פי שהוא מקים מצוה אינו עוסק במצוה, ולא מפטר במצוה אחרת על-ידי זה, ועין בבאורי הלכה שבאיתי יתור: (כט) אם צריך וכו'. רוצה לומר, ואפלו אם על-ידי זה לא יתבטל המצוה הראשונה, ואפלו אם המצוה השנייה יתור גדולה, כיון שפיר התחיל לעסוק בראשונה [א"ז וריטב"א]: ט (ל) מצטער, אפלו (טו) מפני הצנה, ועין בסמך: (לא) שאין דעתו וכו', ומורי (י) בשאי אפשר לו לישב דעתו, אבל אם אפשר לו תיב לישב דעתו ולהניח: י (לב) בתורה, אפשר (יח) דדוקא בתורה שבכתב אבל לא בעוסק בגמרא, התורה יש לומר שהיא עצמה אות, שגזר בה וציאת מצרים: (לג) פטור, רוצה לומר, שאין צריך לפסק מלמוד כדי להניחם, אבל קדם לזה (יט) חב. גם באמצע אם רוצה לפסק ולהניח גם-כן (כ) רשאי, ויכול (כא) לברך עליהן, שאף-על-פי שפטור מלהפסיק בשבילן, מכל מקום כיון שרוצה להפסיק מלמודו הרי חב בתפלין מיד שפסק: (לד) מהנחת תפלין, ואף-על-גב שפסק להפסיק מלמודו תורה כדי לקום כל המצוות שחייבן עליו, כדאיתא ביוה"ד דעה סימן רמ, (כז) שאני מצות תפלין שעקר תועלתה הוא לתורה, כדכתב "וילקוהו בין עיניו למען תהיה תורת ה' בפיך", על-כן מפיין שפיר עוסק בתורה מקדם אין צריך לבטל תורה בשביל זה, זולת בשעת קריאת שמע ותפלה כדי לקבל עליו על

שערי תשובה

ונתעבב ביום ב' שלא להניח תפלין עד הוצ' החמה כדי להשתלק מן הספק ע"ש. ואם מת לו מת כנגל או שמע שמעוה קרובה כנגל שאינו נוהג אבלות ומתחיל למנות אחר הקהל, כתב בשכנה"ג שאסור להניח תפלין ביום ראשון, ובכ"ז חלק עליו וכתב דחב, ואפלו אי הנה ספקא אין לבטל מצוה רבה קודם מספק, וכ"כ בבית הלל: יתור כיו"ד סי' שפח וחלק על השכנה"ג ע"ש. וגם כמ"ש בבה"ט בשם מהרש"ן חולק עליו בכ"ז וסמ"ב וסמ"ב: סוף דבר נ"ל דיום הקבורה אעפ"י שאינו יום מיתה אסור בתפלין, וע"ש שכתב שכן מוכח מהש"י ומ"ב וכן

באור הלכה

מלאכתן וכו'. עין במשנה ברורה סעיף קטן כו שהעסקתי מלבד לדינא, וכן משמע לכאורה מלשון "צריכין" שכתב הרמ"א. אף קשה, דיכין דדעת הרמ"א הוא כשיטת הר"ן, וכמו שפסקים בעצמו, ולהר"ן פטור בכל גוני אם כבר התחיל לכתב, כמו שמוכח בבית יוסף? ואולי אפשר לאמר דבכהא גונא שאחר רוצה לפרש לים או לשיבא ששם לא ישיג תפלין פה ימים, מותר אפלו להתחיל להתחיל לכתב אפלו אחר שהגיע זמן קריאת שמע, אפלו אם על-ידי זה יעבר הזמן, ומכל מקום לא נהירא, דלמה יחב להקדים עצמו לזה להתחיל לכתב או למכר להיות עליו שם עוסק במצוה ולסלק מעצמו על-ידי זה המצוה-עשה דקריאת שמע ותפלין וכדומה, וכי אומרים לו לאדם חטא וכו', וצריך עיון. גם מדברי המגן אברהם סוף סעיף קטן י שכתב דכל זה מורי וכו', לא משמע כן; אף יש לומר דהוא לא איירי בכהא גונא דהלבוש, ולולי דברי הלבוש הנה אפשר לומר דכונת הרמ"א בזה שכתב שהי צריכין, רוצה לומר דהסופר משער שיהיה היום לידו קנים הרבה, על-כן הוא מקדים ומקנה עצמו לזה, דאי לא הכי מסתמא לא יעשה הסופר כן לכתב מדי יום ויליה שלא ישאר לו מעט פנאי לשום מצוה ואף לקבלת מלכת שמים ותפלין, וכן משמע בעבודת-היום: * אז פטורין. עין במשנה ברורה מה שכתבנו בשם המגן אברהם. וידוע אפלו אם התחיל באסור אף-על-פי-כן אין צריך להפסיק, דמכל מקום הרי עוסק במצוה²³, וכדאיתא שם בסמ"ן עב דאם התחילו להוציא אין מפסיקין, ואפלו אחר שהגיע זמן קריאת שמע, כמו שכתב הפרי חדש שם: * דכל העוסק וכו'. עין בסמ"ך כו, דשליח מצוה כגון שחולץ להקביל פני רבו או לפדות שבויים הוא גם-כן בכלל עוסק במצוה²⁴ ופטור מכל המצוות: * אם צריך לטרוח. עין במשנה ברורה, וכן כתב הר"ן: ואף דהתוספות והרא"ש ורובנו יתום מחמירין בזה, מכל מקום משמע מהבית יוסף והרמ"א דמקסימים להלכה להר"ן ומהות אשרי בשם אור ורוע מפני הראיות העצומות שהביאו לה, וכן המגן אברהם הביא בשם הרב-המגיד שהקב"ם והגאונים גם-כן סוברים דפטור אפלו ביכול לקום שמינה: וטעם הדבר, כתב הר"ן: לפי שכל שעוסק מכלל מלאכתו של מקום לא חיתכו תורה לטרוח ולקום מצות אחרת²⁵ אף-על-פי שאפשר לו, ולכן המשמר את המצוה פטור מתפלין ומקריאת שמע ומכל המצוות אף-על-פי שיכול או לקום בזה מצוה, וכן החופר קבר למת פטור מכל אף-על-פי שנת מקט, שגם בשעת נוחו וקרא עדין עוסק במצוה, ששל-ידיה יתחזק כחו לתור ולחפור, ולכן הוא פטור או אף-על-פי שיכול או לתת פרוטה לפני העומר אצלו; אבל מי שפירש בתפלין, אף-על-פי שפסקים מצוה אינו נקרא עוסק במצוה להפטר מכל המצוות אלא בשעה שלוקשן אבל לא מתיר-הן, ואין לענון משמר אברה, וכמו שכתבתי במשנה ברורה. כל זה מתבאר מדברי הר"ן וכן ידוע. ומה שכתב הרמ"א: אבל אם וכו' בלא טרוח, רוצה לומר שאינו מוסיף טרחה כלל בשביל מצוה השנייה אלא טרוח אחד לשמיתן, וכדרכו במצוה הראשונה יכול לצאת ידיו שמינה, או בדואי יראה לצאת ידיו שמינה, דמהיות טוב אל יקרא רע, כן כתב הר"ן שם, ומהר"א שהביא שם על זה מהגמרא משמע דחובא הוא מעד הדין, דאי לא הכי לא מצינן להקרא שם מדי, ועין: * הקורא בתורה פטור וכו'. עין במשנה ברורה סעיף קטן לג דקדם לזה חב, כן איתא בבאורי

שער הציין

מלכות שמים, וגם שאז עדין אינו עוסק בתורה ומחב להיות עליו תפלין. והג"א פסק בבאורי דדוקא מי שחורטו אפגותו כגון בשכ"י וכו', אבל כגון אנו, צריכין להפסיק אף לתפלין: יא (לה) בפני רבו. הינו רבו מכהק דרב תכמתו הימנה²⁶: (לו) מפני אימתו. רוצה לומר, (מג) דלול הוא²⁷ שמגלה ראשו בפניו²⁸, ולפי זה (כז) אפלו אם כבר חלץ רבו תחלה אסור; ואם משה עצמו קצת לצד אחר ונחיר מלגלות ראשו בפניו, נראה דיש להקל בכל גוני²⁹, כן כתב הפרי-מגדים: ועין שם עוד דמשמע מנה דאם חולצן סמוך לחשכה יש להחמיר בכל גוני מלחץ אותם קדם שחלץ רבו,

שער הציין

(עו) מנ"א אברהם: (פ) ב"ח ומגן אברהם והג"א ושא, דלא כהפרי-מגדים: (פ) כן כתב המגן אברהם, והעולם לא נהגו לחלק בזה, גם בבאורי הג"א משמע דלא כביתא לה חלוק זה, אלא מי שחורטו אפגותו פטור בכל גוני: (יט) כן מוכח מהג"א ע"ש: (צ) הג"א: (כא) בית יוסף: (כג) הג"א: (כד) אף דבשור מקל בזה, כבר כתב הבית יוסף דלמעשה נכון לחש להחמיר:

הלכות תפילין סימן לח לט

ביאורים ומוספים

סימן לט

מי הם הפְּשָׁרִים לכתב תפילין ולקנות מהם

[משנ"ב ס"ק ג]

וכיון דלפניו מקרא, בעינן שיהא דוקא גדול ממשי.

1) ביאור כוונתו, שלענין דינים שהם רק מדרבנן לא צריך שיהיה גדול בודאי, אלא אף כשיש ספק אם הביא שתי שערות, סומכים על החזקה שרוב אנשים שבאו לכלל שנים כבר הביאו שתי שערות, וכמו שכתב לקמן (סי' נה ס"ק לא) בביאור דברי הרמ"א שם. ובטעם הדבר שלענין דינים דאורייתא אין סומכים על החזקה, כתב לקמן (שם) בשם הפמ"ג, כיון שיש מיעוט המצוי שאינם מביאים שתי שערות אף לאחר שהגיעו לכלל שנים, ולפיכך החמירו חכמים לחשוש למיעוט זה לענין דינים דאורייתא.

[משנ"ב ס"ק שם]

וענין לעיל בסימן לב סעיף קטן קג מה שכתבנו שם בשם הלבוש מענין זה.

2) שהוכיח את אותם סופרים המניחים נערים מתלמידים לכתוב תפילין כדי להרגילם בכתיבה, ולאחר מכן רואים אם נכתבו כהלכתן, ובשעת המכירה אומרים שהם כתובים כדי להשביח מקחם, וז"ל שם: "והרי עונש הסופר מרובה מאד שמכשיל את הבריות שמניחין אותן התפילין הפסולין, וכל העושים כן בודאי עתידין ליתן את הדין ולקבל עונשין הרבה מאוד, ועליהם נאמר 'ארור עושה מלאכת ה' רמיה'". וסיים שם: "ומן הראוי למי שיש כח בידו למנות כותבי תפילין מהוגנים אנשי אמת שונאי בצע בעלי תורה יראי אלקים וחרדים על דברו וכו' שלא יאמינו לכל הסופרים, שאין כוונתם אלא להרחיב ממון על ידי כתיבה ותיקון יפה בעשיית התפילין", עכ"ל.

[ביה"ל ד"ה או קטן]

אך בריב"ז אם כתב נער בריב"ז ואין לפניו לכתוב, צריך עיון למעשה³, דהנודע ביהודה מהדורא תנינא בסימן א מלשירי⁴.

3) ולגבי טוית ציצית על ידי מי שלא ידוע אם הביא שתי שערות, כתב לעיל (סי' יא ס"ב ד"ה טואן) שבדיעבד יתכן שאין להחמיר בכך משום שסומכים על חזקה דרבא. ולענין להקנות לולב לקטן ביום טוב ראשון, הביא לקמן (סי' תרנח ס"ו ד"ה לא) שהפמ"ג כתב שאם לא ידוע שהביא שתי שערות אין ליתן לו, ועוד הביא הביה"ל שבש"ת כתב סופר (או"ח סי' קכט) כתב שמותר לכתחילה לתת לו, כיון שיש חזקה דרבא, וגם שמא מותר ליתן אפילו למי שהגיע לעונת הפעוטות.

4) הטעם מבואר בדבריו, שמה שלא סומכים בדאורייתא על החזקה שכוין שהגיע לכלל שנים כבר הביא שתי שערות, הרי זה משום שיכולים לברר הדבר, ולפיכך אם אין הנער לפניו ולא ניתן לברר הדבר, יש לסמוך על החזקה. נמלך במקום שיש חזקה אחרת כנגד חזקה זו, או במקום שצריך להוציא ממון על פי חזקה זו, שבציור כזה נחלקו הפוסקים.

[ביה"ל ד"ה הקורא בתורה]

והעולם נוהגין לקבל בזה, ואפשר ששעמם שסומכין על ה' דסימן לו סעיף ב³⁰.

30) שכתב השו"ע שם, שכיון שצריכות התפילין גוף נקי, דהיינו שלא יפוח בהן ושלא יסיד דעתו מהן, ואין כל אדם יכול להיזהר בזה, נהגו שלא להניחן כל היום אלא בשעת קריאת שמע ותפילה בלבד.

[ביה"ל שם]

וענין מה שכתבתי שם בבאור הלכה³¹.

31) שהביא את דעת הפמ"ג שמצוה מן המובחר שיהיו התפילין עליו כל היום. עוד כתב שם בשם הא"ר, שמי שירדע שיש לו גוף נקי ויכול להיזהר משחוק וקלות ראש, אין לו לפטור את עצמו ממצות תפילין כל היום.

[משנ"ב ס"ק לו]

דהיא מצוה שכתבנו³², ועוד, דקדשת תפילין למעלה מקדשת מזוזה³³, וכו', אם אפשר בשאלה³⁴.

32) בביאור טעם זה, כתב הבית הלל (יר"ד סי' רפה ס"א) שהתפילין הם מלבוש על גופו, וקודמות למזוזה שאינה מונחת על הגוף אלא על הבית. מאידך, הרע"א (שם ובשו"ת מהדור"ק סי' ט) פירש שתפילין היא מצוה המוטלת על גופו בכל מקום שהוא נמצא ואינו יכול להפטר ממנה, אבל מזוזה הרי אין עליו חיוב לבנות בית כדי לשים בו מזוזה, ויכול גם לגור בבית שאול או שכור הפטור ממזוזה, אלא רק אם יש לו בית חייב לשים בו מזוזה.

33) ואף בשאינו יכול לקנות שתי תפילין גם של יד וגם של ראש, כתבו מהר"ש קלוגר (שו"ת סת"ם הל' תפילין סי' כח) ושו"ת מנחה בלולה (סה, ב) ואפיקי מגינים (סי' כה ס"ק ב) שאפילו קניית תפילה של יד לבדה קודמת לקניית מזוזה.

ומי שכבר יש בידו תפילה אחת ומסתפק אם עליו לקנות את השנייה או לקנות מזוזה [ואין ידו משגת לקנות את שתייהן], כתבו הקול סופר (מנחות פ"ד מ"ב אות קב) והתורת חיים (ס"ק יח) שיש להסתפק אם עדיף לקיים גם את מצות מזוזה, או שעדיף לקיים מצות תפילין בשלימות. והבית ברוך (קונטרס המזוזה סי' רפה ס"ק יט) כתב שלפי האחרונים הנ"ל צריך להקדים את קניית התפילה השנייה לפני המזוזה.

34) בגדר 'אפשר בשאלה', כתב השערי תשובה (סי' כה ס"ק א) שהיינו רק אם הוא בטוח שיוכל לשאול לכל זמן שירצה ולא יצטרך להחזיר עד שיקנה, אבל אם אינו בטוח בכך אין זה נחשב 'אפשר בשאלה', ששמו יצטרך להחזיר ויתבטל ממצות תפילין. מאידך, הפתחי תשובה (יר"ד סי' רפה ס"ק ב) כתב שגם כשיש ספק שמא יוכל לשאלו, עדיף שיקנה מזוזה כדי שלא יתבטל ממצות בודאי, ואין ספק קיום מצות תפילין קודם לודאי מצות מזוזה, שאין תפילין קודמות למזוזה אלא באופן שאם לא יקנה אותן יתבטל בודאות ממצות תפילין.

יום ב' א' תשרי תשע"ד

סז באר הגולה

ע אבענא פמוצד
קטן ובעטור אוטר

א גענין מה ב פורדי
שם ג נמוקי יוסף

הלכות תפלין סימן לח למ

שניהם, (ל) תפלין (יד) [יד] קודמים: יג (לח) מנחה ומצדע אסורים להניח תפלין:

לט מי הם הפשרים לכתב תפלין ולקנות מהם, וכו' י' סעיפים:

א (א) *תפלין שכתבן עבד (ב) או אשה (ב) [ב] (ג) *או קטן באפלו הגיע (ד) לחנוכה (ה) *או כותי

שערי תשובה

עכ"ט, והם דברי המג"א, ומ"ש צין ב"י ר"ל דב"י מבאר שאף שכתב לישב דברי בעה"ע דמתקן דווקא בתורה משום זכרון וצאת מצרים כו' ולא תקשי עליו מ"ש הטור, מ"מ סים קה שאין דברי בעה"ע נראים, וכן כ"ש ע"ד דא"ר שטקסין לדברי רמב"ם יונה ע"ש וכן נראה מהירושלמי ר"ש שכתב גבי מסיקין לק"ש כו', ועין בשו"ת בית אפרים חלק א"ח, וכתב במח"ב בקריא בשם אורי צדיקים שמי"כ בשם הרמב"ם ומהר"י שכתב כל אדם לומר ד' פשוטות תפלין בעזרן עליה, והב"י פ"ר אומרים בק"ש, וקדש והנה כי יבאף צ"ל קדם ברוך שאמר שהם קדמות לשמע והנה אם שמע עכ"ר, ונראה שאם א"א לאמרם קדם ב"ש יאמרם אחר עלינו קדם שמסיר התפלין עכ"ל. והעולם נהגו לומר קדש והנה כי יבאף וק"ש בתפלין של ר"ת מפניכיהם אחר התפלה, ויש מדרגותיו לומר גם בתפלין של ר"ש קדש והנה כי יבאף קדם ב"ש, והנהגה כן אם לא אמר קדם ב"ש אין לסמוך על מה שיאמר אחריו בתפלין של ר"ת, אלא יקרא קדש והנה כי יבאף קדם שיהיה של ר"ש: [יד] קודמים, עכ"ט. ועין לעיל ר"ס כה לענין תפלין וצאת מצרים ומשם נלמד לכאן: [ב] או קטן. עכ"ט. וכתב בבכור"שור בגטין דף מה דתפלין שכתבן חרש או שוטה פסולין אע"י דבש"ע לא הזכיר אלא קטן לחוד, וע"ש שכתב תפלין המגיד על הב"י מיר"ד סי' קנה, וכתב בנודע ביהודה מ"ח סי' א: תפלין שכתבן נער בן י"ג שנה ויום אחד או יותר קצת, ולא נקדשו או יש לו סימני גדלות ואינו לפגוע, התפלין נכשרים, דסמכין אחזקה כיון שהגיע לכלל שנים הביא סימנים, אבל לכתחלה לא; ויש לגער בסופרים שפניחים לנערים לכתב תפלין ואין מדרגותיו אם הכיאו סימני גדלות או לא ע"ש. וכתב במח"ב בשם דברי יוסף י"ב דאם כתב טמטום או אנדרוגינוס פסול, ואם טמטום שנקרא ונקרא נכר כשרים ע"ש, וכדונים אלו לא מהני גדול וכשר עומד ע"ג כיון שהטעם

באר היטב

קמ"ר ס"ח ע"ל סימן כה סעיף יג: (יד) קודמים. ואם אפשר בשאלה, מזהה קודמת דא"א בשאלה, מ"א:

(ב) או קטן. ובענין שיהא דוקא גדול ממש דהינו שהביא שתי שערות אחר שהוא בן י"ג שנה, אבל מספקא פסול לכתב עד שיהא בן י"ח שנה, מ"א: (ג) או כותי. כ"ע, דעובד כוכבים בלאו הכי פסול שאינו כותב לשמה, מ"א:

באר הגולה

הגר"א, והעולם נהגין להקל בזה, ואפשר שטעמם שסומכין על הא דסימן לו סעיף ב' (30), ועין מה שכתבתי שם בבאור הלכה (31), ועין עוד בבאור הגר"א שמשמע מדברי שאפילו לבצע השלחן-ערוך דלא מחלק לענין תורתו אמונתו, לא מקלצין רק לענין שאין צריך לפסק מלמודו כדי להניחם, אבל אם הם כבר עליו שלכשן לקריאת שמע ותפלה או קדם שהתחיל ללמוד, אז צריך שיהיה עליו אף בעת הלמוד ולא יסלקם באמצע, דוקא דמאי דפסק בהג"ה בפעם הקודם דהיינו דבלי טח יוכל לעשות שמינה דצריך לעשות שמינה:

* או קטן. ואם כתבן חרש או שוטה, הניח הפריימגדים בפתיחה בצריך עיון, דאפשר דצדפי מקטן ומהני אם אחרים עומדין על גביהן ומרמזין לחנש ושופה שיקחם לשמן, וסימני שופה מבאר ביהודה דעה בסימן א סעיף ה. ולענין קטן אמת נעשה גדול אם לא ידעין שהביא ב' שערות, כתבנו במשנה ברורה אם נתמלא זקנו, והוא מחשן משפט סימן לה, והשמשותי דברי המגן אברהם שכתב עד י"ח, שכל האחרונים השיגו עליו והלא חמה הא"ר והב"מ ודגמ"ר ומח"ש ולבו"ש ותשו"ר רע"א כחא"ח סימן ז': ומכל מקום אין צדינו לפסלם אחרי שהסייגים וגם השלחן-שלמה מקלצין ולתקחם, וראיתי בפריימגדים שחתר להשיב דברי המגן אברהם והביא מסימן ג סעיף ח בהג"ה דמ"ח והלאה קריי נתמלא זקנו, ונכנת הפריימגדים דמבאר שם דמ"ח והלאה אף אם יש לו זקן מעט קריי נתמלא זקנו, והכי נמי בנחת המגן אברהם ב"ש לו זקן מעט. ומכל מקום באמת צריך עיון גדול בזה, דאפשר דשם שאני, ודלא שם ארי שהביא ב' שערות והוא גדול מן התורה, ולא בענין הזקן רק מפני כבוד הצבור; תדע, דשם מהני גס"כ אם הוא בן כ' ואין לו זקן כלל, מקרי גס"כ על ידי זקנו נתמלא זקנו, כמבאר שם בשלחן-ערוך, והכל משמע זה שהוא רק מפני כבוד הצבור, מה שאין בן בענינו דלא ידעין אן הביא ב' שערות, והזקן מהני לעשותו גדול על ידי זקנו, אפ"ר דבענין מלוי זקנו ממש. הא פשיטא לי דעל ידי ספי דיקני נענין במקומות מיוחדות שער בוקנז בודאי לא קריי נתמלא זקנו, ונראה מכתבת מיבמות פ' ע"ב בתוספות ד"ה דהביא ב' שערות בסופו: ואומר ר"י דאין חשוכ וכו', והוא הדין דספי דיקני גס"כ אינו בכלל מלוי זקן, דאי לאו הכי ישאר קשית

משנה ברורה

דנראה שמורה הלכה בפני רבו שהגיע זמנו לחלוץ. ועין לעיל סימן כה סעיף קטן נח מה שכתבנו שם בשם הפריימגדים: יב (לז) תפלין קודמים. דהיא מצוה שבגופו (32), ועוד, דקדשת תפלין למעלה מקדשת מזוזה (33), ובדלעיל בסימן לב סעיף ח. מיהו לדידן שאין מניחין רק בשעת קריאת שמע ותפלה, אם אפשר בשאלה (34) מזהה קודמת דאי אפשר בשאלה מ"א: יג (לח) מנחה ומצדע וכו'. עין בלחם-חמדות ובש"פ ביהודה דעה סימן שלר סעיף ב ובשאר אחרונים דפוסקים להפך, וכתב הפריימגדים דגניחו בלי ברכה, אבל מבאר הגר"א משמע לכאורה דצריכין לבקו גס"כ: א (א) תפלין. והוא הדין (ב) ספר-תורה ומזוזה: (ב) או אשה. והוא הדין (ג) טמטום ואנדרוגינוס, דהם בכלל ספק אשה: (ג) או קטן. וכיון דלפנין מקרא, בענין שיהא דוקא גדול ממש, דהינו שהביא שתי שערות אחר שהוא בן י"ג שנה, אבל אם ספק לנו אם הביא שתי שערות (ג) פסול לכתב, אם לא שנתמלא זקנו, דהינו שיש רבוי שער בוקנז אף שהם קטנים מאד נסמ"ע בח"מ סימן לה, או שעברו רב שנותיו, או שזולדו בו סימני סריס, ובדלעיל בסימן נה סעיף ה. ויש לגער (ד) בסופרים שפניחים לנערים לכתב תפלין ואין מדרגותיו אם הכיאו סימני גדלות או לא. ועין לעיל בסימן לב סעיף קטן ק מה שכתבנו שם בשם הלבוש מענין זה (2), ועין בבאור הלכה: (ד) לחנוכה. באמת אפילו גדול לא, כל זמן שלא ידעין שהביא שתי שערות: אף לענין גדול, אם אחריו בדקנוהו ומצאנו שיש לו שתי שערות, תלין שהיה לו גס"כ בעת הכתיבה נח"מ סימן לה, מה שאין בן בקטן דאינו מועיל אז שערות: (ה) או כותי. כ"ר צריך לומר, דעובד-גלולים (ו) בלאו הכי פסול,

התוספות על רבה בר אבון לפי תרוץ המג"א שם, ונדע דדין נתמלא זקנו דלא צריך שוב בדקה נוכח מאותו התוספות, כמבאר בטורא-אבן-העזר בסימן קסט בבית יוסף שם: הגם דבבית יוסף בחשן משפט סימן לה בראשו משמע דהטורא-אבן-העזר משפט סובר דאפילו לא נתמלא זקנו מהני, ע"ס על זה בהשלחן-ערוך שלו העתיק דווקא אם נתמלא זקנו - כי מבעי לי לענין זקן מעט המבאר בסימן ג, דאפשר לפי מה שפארנו שם בשם מהר"ל שדעתם מתשובות המאנים, דהינו שיהיו נמצאים שערות גדולות משני צדי הפנים ומצד הסנטר, אפשר דזהו בכלל נתמלא זקנו בכל מקום אפילו לענין דאונקא, או דלמא שם שאני דהוא רק מפני כבוד הצבור; ומכל מקום אפשר שיש להקל בזה לפי מה שבאר הגר"א שם בחשן משפט דטעם הטור הוא לפי שכל-פירב רגיל לבוא סימן התחתון קדם שבא סימן זה העליון, לכן תלין דמסתמא כבר בא התחתון: א"ס בן לפי זה בודאי דברי הטור שכתב באבן-העזר "נתמלא זקנו" הוא לא דוקא, ובחשן משפט שכתב "צמח זקנו", בדיקא כחבר, דגם זה רגיל לבוא זמן הרבה אחר הכתב, ולפי זה אפשר לומר שגם ספי דיקנא מהני להשוותו גדול לכל דבר, דמסתמא כבר הביא ב' שערות; ושם ביבמות פ' ע"ב לענין רב נחמן שאלא הביא רב נחמן ב' שערות, וצריך עיון, היצא מדברינו על-פל' פנים: קדם שיש לו קצת זקן, בודאי אין להניחו לכתב תפלין כל זמן שלא ידעין שהביא ב' שערות, אפילו אם הוא כבר בן י"ח שנה ויותר, וכמו שכתבתי במשנה ברורה: אף בדריבד אם כתבן נער בר-מצוה ואין לפגוע בדיקו, צריך עיון למעשה (3), דהנודע ביהודה מהדורא מתנא בסימן א מכשיר (4) וכן בפריימגדים בסימן לט, ובסימן נה אות ז גס"כ מוכח הכי, דמדתא שם לענין דריקת הראה, ובראה קמא לן דאם נאכרה בלי בריקה כשר, ובתשובת ר' עקיבא איגר חלק ארבע-חיים סימן ז פוסל, וכן בספר ושוועות-עקב בסימן לב גס"כ מחמיר; אף בבן י"ח שכתבן, בדריבד נראה דאין להחמיר אחרי שיש מקלצין

שער הציון

(ב) הסקמת האחרונים, דלא כדרישה ביהודה דעה שרצה להקל: (ג) פריימגדים: (א) מגן-אברהם: (ד) שער-תשובה בשם הנוהג ביהודה: (ו) מגן-אברהם:

